

2010-02-22

1 (14)

Dnr 99-2009:477

Tomelilla kommun
Kommunhuset
273 80 Tomelilla

Kvalitetsgranskning av fritidshem i Tomelilla kommun

Inledning

Skolinspektionen har under perioden augusti till december 2009 genomfört en granskning av kvalitet i fritidshem. Närmare 80 fritidshem i 17 kommuner har granskats. Fyra fritidshem i Tomelilla kommun ingår i granskningen, nämligen fritidshemmen i Byavångsskolan, Lindesborgsskolan, Odenslundsskolan och Smedstorpsskolan. Dessa fritidshem besöktes i oktober 2009.

Bakgrund

Fritidshemmen utgör en stor del av svenska barns vardagsliv. Många barn tillbringar huvuddelen av sin aktiva fria tid under morgon, eftermiddagar och lov på fritidshemmen. Vistelsetiderna kan vara långa, särskilt för de yngre barnen. Vistelsen i fritidshemmen är visserligen inte obligatorisk men i praktiken saknar barn och föräldrar möjliga alternativ. Antalet barn i fritidshemmen har tredubblats sedan 1990. Barngruppernas storlek har ökat kraftigt och personaltätheten har minskat. Denna kvalitetsgranskning syftar till att få en bild av om barnen i de granskade fritidshemmen erbjuds en god pedagogisk verksamhet och en god omsorg och peka på förtjänster och utvecklingsområden för berörda kommuner och fritidshem.

Granskningsområden

Kvalitetsgranskningen har fokus på kvaliteten i den verksamhet som erbjuds barn i fritidshemmen under morgnar, eftermiddagar och lov. Med detta som utgångspunkt ska kvalitetsgranskningen undersöka följande frågeställningar:

1. **Erbjuder fritidshemmen en meningsfull fritid?**
 - Upplever barnen verksamheten som stimulerande och lustfylld?
 - Anpassas verksamheten till barns olika ålder, mognad, kön, intressen och erfarenheter?
2. **Har verksamheten en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt?**
 - Finns det en medveten avsikt med verksamheten?
 - Syftar den till att utveckla barnen emotionellt, socialt, fysiskt och intellektuellt?
3. **Är omsorgen om barnen god?**
 - Finns det förutsättningar att erbjuda barnen en fysiskt god vistelsemiljö som är säker och trygg?
 - Finns det förutsättningar för barnen att skapa nära och positiva relationer till såväl kamrater som personal?

(För författningsstöd till granskningens frågeområden – se bilaga)

Tillvägagångssätt

Varje fritidshem har besökts under två dagar. Verksamhetsbesök, intervjuer med barn, föräldrar, personal och ledning har genomförts. Dessutom har personalen och barn i årskurs 4 svarat på enkäter. Skolinspektionen har också intervjuat barn- och utbildnings ordförande i familjeutskottet samt skolchefen.

Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens rapport "Kvalitet i fritidshem". Resultatet från enkätundersökningen redovisas endast i denna rapport.

Ytterligare information om kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Skolinspektionens iakttagelser**Byavångsskolans fritidshem**

På Byavångsskolan finns ett fritidshem med 74 barn inskrivna men alla barn är sällan på plats samtidigt. Det är oftast omkring 40 barn, förskoleklass till årskurs 4, som deltar i verksamheten i fritidshemmet på eftermiddags-tid. På Byavångsskolan finns det 2,5 årsarbetare, fördelat på fem personer varav tre med högskoleutbildning inriktad mot fritidshemsverksamhet medan övriga saknar sådan utbildning. Byavångsskolan ligger i centrala Tomelilla och har en stor, asfalterad skolgård runt de två skolbyggnaderna. Skolgårdens utformning gör att personalen planerar aktiviteter på andra platser än på skolan, exempelvis i Stadsparken, skogsbacken eller simhallen. Fritidshemmet är beläget på andra våningen i en stor byggnad. Lokalerna är för små för den stora barngruppen vilket kräver att alternativa lokaler används såsom målarrum, gymnastiksal eller förskoleklassens lokaler. Fritidshemmets lokaler används dagligen av skolan till smågrupper eller undervisning i hem- och konsumentskap.

Erbjuder fritidshemmet en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Vid observationer ser Skolinspektionen att ett varierat utbud av valfria aktiviteter såsom dataspel, konstruktionslek, kaspersteater, utklädnings och målning, finns på fritidshemmet. Det erbjuds även en fast aktivitet varje dag, exempelvis idrott, pyssel eller fotboll. Dessa aktiviteter är valfria, förutom badet och skogsutflykten. De barn som inte badar får sitta vid kanten av bassängen och titta på och göra sin läxa. Studiebesök och biblioteksbesök genomförs endast sporadiskt någon gång under terminen. Ingen speciell verksamhet riktas till de äldre barnen. Personalen beskriver, vid intervjun, att de äldre barnen blir lidande av att personalen måste dela upp sig i de extra lokaler som krävs för att genomföra verksamheten. De ordinarie lokalerna är enligt personalen för små för den stora barngruppen. Barnen berättar att under loven sker flera olika typer av utflykter beroende på hur många barn som är närvarande. Enligt barnen är det personalen som bestämmer aktiviteterna på fritidshemmet. Det finns inga rutiner för att synliggöra barngruppens möjligheter att delta i en demokratisk process. Enskilda barns idéer fångas upp i den dagliga verksamheten och behandlas vid personalens planering.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Byavångsskolans fritidshem erbjuder ett varierat utbud av aktiviteter för de yngre barnen men inte i samma utsträckning för de äldre barnen. Miljön på den asfalterade skolgården samt de trånga lokalerna medför att aktiviteter utanför fritidshemmet blir nödvändiga och personalen planerar verksam-

heten utifrån detta. Verksamheten för de äldre barnen behöver förbättras så att ett mer åldersadekvat utbud av aktiviteter erbjuds. Möjligheten för enskilda barn att ge förslag till aktiviteter finns, men den demokratiska processen är inte medvetande gjord för hela barngruppen. Personalen behöver arbeta på ett mer medvetet sätt för att alla barn ska ges möjlighet till inflytande och påverkan över verksamheten.

Har verksamheten en genomtänkt pedagogisk verksamhet?

Vad har Skolinspektionen sett?

Rektorn har kännedom om fritidshemmets nationella uppdrag och deltar i arbetslagets planering i mån av tid. Hans mål är att initiera pedagogiska diskussioner för att förstärka den pedagogiska medvetenheten hos personalen. Utvärderingar av verksamheten sker dock inte regelbundet. Den gemensamma planeringstiden, 1,5 timme varje vecka, ägnas mest åt praktiska frågor. Personalens enskilda planering går till 75 procent åt för att planera tiden då de ingår i skolans verksamhet. Personalen beskriver sin roll, beroende på vad barnen sysslar med, på följande sätt: "Man ska finnas långt bort men ändå se, eller så nära som möjligt men inte störa eller också ska man störa". Vid intervjun med föräldrarepresentanterna säger de sig nöjda med informationen från fritidshemmet. Under år 2008 har fritidshemmets pedagogiska uppdrag, läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, behandlats under en gemensam kommunal utbildning, för all fritidshemspersonal med högskolekompetens. Någon uppföljning och utvärdering av vilka effekter denna utbildning gett i verksamheten har däremot inte gjorts. Vidare framkommer i intervjuerna att personalen inte på ett medvetet och aktivt sätt arbetar för att motverka traditionella mönster.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Rektorn behöver säkerställa att personalen får tillräckligt med tid för gemensam planering i arbetslaget och tid för att planera verksamheten i fritidshemmet. Likaså behöver rektorn se till att verksamheten utvärderas regelbundet och systematiskt som en del i fritidshemmets utvecklingsarbete. Personalens arbete med att motverka traditionella könsmönster behöver utvecklas.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Omsorgen om barnen i fritidshemmet är god, det finns dubbla kontroller av var barnen befinner sig på skolan under tiden de vistas i fritidshemmet. De flesta i personalen är medvetna om betydelsen av en säker miljö för barnen och vilka säkerhetsrutiner som gäller för fritidshemmet. Det finns dock inga rutiner nedskrivna och personalen för inte heller diskussioner kring dessa för att skapa en samsyn kring vad som ska gälla. Fritidshemmet går regelbundet till simhallen och har simskola med barnen. Vid dessa besök i simhallen är inte tillsynen lika god trots att personalbemanningen ökas. Vid det tillfälle som Skolinspektionen närvarade vid badet är det många barn på en liten yta och det är fri lek i bassängen, utan någon vuxen i vattnet tillsammans med barnen. Det finns en vikarierande badvakt i simhallen men han finns inte vid bassängen hela tiden utan är borta långa stunder. Vid verksamhet i fritidshemmet delas barnen upp i olika lokaler för att minska gruppernas storlek. Denna uppdelning görs medvetet och kontrollerat av personalen. Dialog och samtal är ett instrument som personalen använder med syfte att uppmärksamma barnens psykiska välbefinnande och stödja vid konfliktlösning. Det är ett medvetet förhållningssätt från personalens sida för att förebygga otrygghet. Skolledningen har förtroende för personalen, barn samt föräldrarna känner sig trygga i fritidshemmet.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen kan konstatera att om säkerhetsrutinerna som gäller i fritidshemmet dokumenteras vore det en kvalitetshöjande insats för att trygga barnens säkerhet. Säkerhetsrutinerna behöver tydliggöras för all personal samt för barn och föräldrar. Barnens säkerhet i bassängen är i behov av förbättring.

Lindesborgsskolans fritidshem

Lindesborgsskolans upptagningsområde består både av hyreslägenheter och villor och finns i Tomelilla tätort. Verksamheten på Lindesborgsskolans fritidshem är uppdelad på två avdelningar, Linden och Borgen. Linden har i huvudsak barn från förskoleklass och årskurs 1 medan Borgen har barn från årskurs 2 och uppåt. På Linden finns 65 barn inskrivna medan det på Borgen finns 50 barn inskrivna. Antalet årsarbetare på Linden är 2,5 och på Borgen 2,3 fördelade på för Linden 7 personer och på Borgen 5 personer. Både frukost och mellanmål serveras av skolmåltidspersonalen i skolans matsal. Fritidshemmet är öppet mellan 6.15–18.30. Lokalerna för Linden och Borgen finns i olika delar av Lindesborgsskolan. Avdelningen Borgens lokaler används huvudsakligen för fritidshemsverksamhet medan Linden delar en del av sina lokaler med förskoleklassen. Båda fritidshemsavdelningarna har tillgång till lokaler för en varierad verksamhet med möjlighet att måla, snickra, leka och ägna sig åt lugnare aktiviteter. Utemiljön på Lindesborgsskolans fritidshem är en skolgård som är öppen mot omgivande villagator och parkområde. Skolgården intill fritidshemmet består av ytor som är avgränsade med buskar. Utemiljön består av sandlådor, bord, klätterställningar, gräs och asfalt.

Erbjuds barnen en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Lindesborgsskolans fritidshem erbjuder barnen ett varierat utbud av spontana aktiviteter. Det finns en stor variation av material och lokaler för olika aktiviteter där barnen kan vistas. Personalen har ett medvetet förhållningssätt när det gäller att aktivera barnen. Vid samlingen som inledde dagen på Linden tillfrågades alla om vad de ville göra. Det finns ett fast utbud av aktiviteter olika dagar i veckan. Dessa aktiviteter är av olika slag. Ibland efter spontana förslag från barnen, vilket material som finns tillgängligt och ibland förslag från personalen. Det förekom planerade kortsiktiga och långsiktiga aktiviteter som personalen planerar och genomför. Dessa aktiviteter är dock beroende av att det finns planeringstid för personalen och att all personal är närvarande. När någon i personalen är frånvarande får aktiviteter skjutas upp eftersom det krävs att alla är där. Detta gäller både vid sjukfrånvaro men även när personalen medverkar i samverkansgrupper på skolan eftersom dessa lägger mötestiderna på eftermiddagarna. Dessa dagar får verksamheten i stället utgöras av det fasta utbudet av material och barnens egen initiativförmåga. När det gäller variation av utbudet av aktiviteter mellan de yngre och de äldre barnen finns en naturlig förändring eftersom barnen byter avdelning när de börjar årskurs två. Personalen upplever att de ibland har svårt att tillgodose de äldre barnens intresse när det gäller exempelvis datorspel och TV-spel och har därför köpt in mer av detta för att tillgodose de äldre barnens intressen. Det framkommer i intervjuerna att personalen till liten del erbjuder barnen aktiviteter som förbereder dem för att på sikt klara sig utanför fritidshemmet som exempelvis göra enklare mellanmål eller att ta ansvar. Fritidshemmet samarbetar med den lokala fotbollsklubben och personalen hjälper barnen att komma iväg på aktiviteten. Deltagandet kräver föräldrarnas samtycke och det är frivilligt för barnen att delta. Personalen kan dock ibland undanhålla att informera vilken aktivitet som är på fritidshemmet under eftermiddagen för att barnen inte ska välja att vara kvar på fritidshemmet, istället för att gå på fotbollen. Stor del av verksamheten planeras i stunden och barnens inflytande handlar till stor del om att de ger förslag i ögonblicket. Således ges inte barnen på ett tyd-

ligt sätt möjlighet att ha inflytande över planering, genomförande och utvärdering av verksamheten. På avdelningen Borgen finns en begränsad möjlighet för barnen att medverka i en demokratisk process men till största del påverkade barnen på båda avdelningarna verksamheten genom att personalen snappade upp de signaler som barnen gav direkt och indirekt. På loven anordnas ett brett utbud av aktiviteter för barnen. På sommarlovet får barnen välja mellan olika grupper som genomför långsiktiga projekt med olika tema, allt från drama där man gjorde handdockor till friluftaktiviteter som avslutades med en längre vandring.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Det finns en variation av fria aktiviteter för barnen på fritidshemmet. Det saknas dock en medvetenhet när det gäller att förbereda barnen att på sikt klara sig utanför fritidshemmet. Verksamheten måste också utveckla arbetet med att göra barnen delaktiga i verksamheten genom att arbeta med att skapa en tydlig demokratisk process. Lovverksamheten på Lindesborgsskolan håller hög kvalitet med ett varierat utbud av aktiviteter som stimulerar och utmanar barnen.

Har verksamheten en pedagogisk utgångspunkt?

Vad har skolinspektionen sett?

Rektorn på Lindesborgsskolan har begränsad insyn i vad som sker i den dagliga verksamheten på fritidshemsavdelningarna, även om hon har ett intresse kring verksamheten och dess utveckling. Rektorn är initiativtagare till den gemensamma fortbildningen i kommunen kring Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, där också personalen från Lindesborgsskolans fritidshem deltog. Personalen har till stor del kännedom om det nationella uppdraget för fritidshemmen. Det förekommer dock endast i begränsad omfattning pedagogiska diskussioner och utvärderingar av den egna verksamheten i relation till de nationella målen. Personalen gör inte heller en systematisk inventering av vilka erfarenheter, intressen och behov gruppen och enskilda barn har för att omsätta i verksamheten. En sådan inventering är en förutsättning för att personalen ska ha möjlighet att stimulera barnens nyfikenhet och lust att lära. Det saknas också ett medvetet gemensamt förhållningssätt när det gäller arbetet med jämställdhet och bemötandet av barnen. Personalen har begränsad tid att planera och utvärdera verksamheten i relation till del nationella målen. Den gemensamma planeringstiden för personalen på Borgens avdelning är 1,5 timme per vecka medan personalen på Lindens avdelning inte har någon gemensam planeringstid alls. Personalen har ett medvetet förhållningssätt när det gäller att visa föräldrarna vad deras barn gör på fritidshemmet. De vill att föräldrarna själva ska hämta sina barn i aktiviteterna för att de på så sätt ska få information om vad barnet gör och vem de leker med. Det framkommer emellertid att personalen inte informerat föräldrarna om syftet med denna rutin och ett missförstånd har uppstått. Föräldrarna uppger i intervjun att de upplever att personalen inte visar intresse för att informera om barnen och verksamheten. Det finns en översiktlig planering anslagen i kapprummet som föräldrarna kan läsa, de har ett föräldramöte i samband med att barnen börjar i förskoleklassen och öppet hus någon gång per termin, men det saknas medvetna rutiner för dialog med föräldrarna kring verksamheten.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Rektorn för Lindesborgsskolans fritidshem har en god ambition att utveckla verksamheten men saknar en förtrogenhet om den dagliga verksamheten vilket försvårar arbetet med utvecklingen av verksamheten. Personalen och rektorn är förtrogen med det nationella uppdraget. Det saknas dock planeringstid vilket får konsekvenser för bland annat möjligheten att inventera barnens erfarenheter intressen och behov för att ha som en utgångspunkt av planeringen av aktiviteter. En annan konsekvens blir

att det saknas möjlighet till regelbundna diskussioner och utvärdering av verksamheten i relation till de nationella målen. Rektorn behöver aktivt vara delaktig i utveckling och utvärdering av verksamheten. Personalen behöver utvecklas i arbetet med att motverka traditionella könsmönster. Likaså behöver informationen och dialogen med föräldrarna förbättras.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

På Lindesborgsskolans fritidshem finns ett medvetet säkerhetstänkande kring barnens vistelse på fritidshemmet. De har bland annat ett system där barnen (med viss hjälp från personalen) sätter tvättklämmor på ett band för att visa vilken aktivitet de deltar i. På så sätt vet personalen var barnen befinner sig. Personalen har ett bra förhållningsätt gentemot barnen och stödjer dem i deras kamratrelationer.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Barnen på Lindesborgsskolans fritidshem ges god omsorg. Det finns ett medvetet säkerhetstänkande. Lokalerna inne och miljön ute framstår som bra och säkra miljöer för barnen.

Odenslundsskolans fritidshem

Odenslundsskolans fritidshem är beläget i ett flerbostadsområde i Onslunda by. Skolan ligger centralt i samhället och gränsar till åkrar och utsikt över omgivande natur. Skolan tar emot elever från förskoleklass till och med skolår 6. Skolan byggdes på 1980-talet och har stora, ljusa och funktionella lokaler. Förskola, fritidshem och biblioteksfilial finns i byggnaden och i närheten finns en idrottshall och idrottsplats. Lokalerna är anpassade för elever med rörelse- och synhandikapp. Fritidshemmet består av totalt 36 barn varav 13 barn är i åldern 9–12 år. Många av eleverna åker skolskjuts till skolan men de barn som vistas på fritidshemmet lämnas och hämtas av föräldrarna. Ett fåtal barn uppges vara i behov av särskilt stöd. Personalen består av tre personer och en av dem är högskoleutbildad fritidspedagog och en är barnskötare. Övrig personal saknar en utbildning med inriktning mot arbete i fritidshem och har arbetat under flera år vid Odenslundsskolans fritidshem. Samtlig personal har deltidsjänster. Skolledningen består av en rektor som är ny på skolan sedan den 1 augusti 2009. Hans tjänst är fördelad 75 procent på denna skola och övrig tid på en av de andra skolorna i kommunen. Lokalerna är till stor del anpassade efter fritidshemmets behov. Utomhusmiljön är skolgården med gräsmatta, sandlådor med lekredskap och planer med möjlighet till olika lekar. Vid den mest aktiva tiden, omkring mellanmålet, är det två personer på avdelningen och ungefär 23 barn närvarande. Frukost och mellanmål äts i matsalen och iordningställs av kökspersonal.

Erbjuds barnen en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Fritidshemmet på Odenslundsskolan har fast termins- och veckoschema. På måndagar året runt besöker fritidshemmet sporthallen övriga dagar förekommer övervägande fri lek. Upplägget under den fria leken utgår från årstiden, väderleken och av spontan planering. Barnen berättar att de på fritidshemmet, leker, äter frukt, är ute och leker, har samling, går till matsalen och äter mellanmål. De äldre barnen berättar att de även får spela fotboll. Personalen bestämmer om och när barnen ska vara ute eller inomhus dock kan de äldre barnen själv spela fotboll och personalen har då uppsikt över barnen genom ett fönster. De äldre barnen får vara mer för sig själva och personalen anser att det är på detta sätt de utökar sitt ansvar och blir mer självständiga. Aktiviteter som är speciellt anpassade för de äldre barnen genomförs dock mer sällan. Likaså erbjuder inte personalen på ett medvetet sätt aktiviteter

som speciellt syftar till att barnen så småningom ska klara sig själv utanför fritidshemmet. Genom intervjuer och observationer framkommer att barnen inte görs delaktiga i planeringen av verksamheten och har ringa möjlighet till inflytande över innehåll och utformning av verksamheten. Loven har en mer innehållsrik verksamhet då de gör utflykter, spelar tennis, bygger hinderbana och bakar. Enligt personalen förutsätter detta att inte alla barn närvarar under loven. Först efter att personalen vet hur många barn som ska delta i verksamheten vid loven informerar de om innehållet.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Barnen på fritidshemmet i Odenslundsskolans fritidshem får tillgång till ett varierat utbud av fria aktiviteter. De har en stimulerande utemiljö som de kan leka i och stora lokaler inomhus. Regelbundet särskilt förberedda, planerade aktiviteter under personalens ledning erbjuds emellertid i ringa omfattning och aktiviteter som syftar till att barnen så småningom ska klara sig själv utanför fritidshemmet behöver också utvecklas. Barnens möjlighet till inflytande behöver förbättras och den demokratiska processen synliggöras för dem. En verksamhet som i högre grad är anpassad för de äldre barnen behöver också utvecklas.

Har verksamheten en pedagogisk utgångspunkt?

Vad har skolinspektionen sett?

Rektorn har kännedom om fritidshemmets nationella uppdrag men har inte i någon större utsträckning tagit del av fritidshemmets inre verksamhet. Han har koncentrerat sig på det praktiskt dagliga arbetet men har en ambition att på sikt sätta sig in i arbetet i fritidshemmet och vidareutveckla verksamheten. Personalen arbetar utifrån rutiner och erfarenhet men har inte läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, som utgångspunkt för att planera verksamheten. Aktiviteterna planeras utifrån gruppen men att systematiskt ta reda på vilka erfarenheter, intressen och behov gruppen samt enskilda barn har för att omsätta det i verksamheten görs inte. De aktiviteter som pågår vid besöket är exempelvis sy dukar och lägga pärlplattor. I intervjuerna uppger personalen att verksamheten inte utvärderas på ett medvetet, systematiskt sätt i relation till de nationella målen och rektorn efterfrågar inte heller detta. Fritidshemmets pedagogiska uppdrag, läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, "Kvalitet i fritidshem, har behandlats under en gemensam kommunal utbildning, för all fritidshemspersonal år 2008. Någon uppföljning och utvärdering av vilka effekter denna utbildning har gett i verksamheten har däremot inte genomförts. Det framkommer också vid besöket att personalen inte på ett medvetet sätt reflekterar över pojkars och flickors lek och sitt eget förhållningssätt till detta. Således saknas ett medvetet arbete för att motverka traditionella könsmönster.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Fritidshemmet i Odenslundsskolan erbjuder barnen olika aktiviteter och barnens egen lek är grunden för verksamheten. Det saknas dock i flera avseenden en medveten pedagogisk avsikt med den verksamhet som erbjuds och personalen behöver ta reda på vilka erfarenheter, intressen och behov gruppen och enskilda barn har och omsätta det i verksamheten. De behöver tillsammans prata om hur de, med en pedagogisk medvetenhet, ska arbeta för att stimulera barnens nyfikenhet och utveckling samt hur arbetet ska läggas upp för att motverka traditionella könsmönster. Eftersom verksamheten i fritidshemmet inte utvärderas regelbundet har inte rektorn någon kunskap om kvaliteten i verksamheten och vad som behöver utvecklas. För att utveckla verksamheten behöver rektorn bli mer förtrogen med den dagliga verksamheten och ta aktiv del i dess utveckling.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Samtlig personal som Skolinspektionen talat med menar att de ger barnen en god omsorg, vilket också bekräftas av både barn och föräldrar. När det gäller tillsynen finns enligt personalen rutiner för kontroll av barnens närvaro och var de befinner sig. Det framkommer dock vid personalintervjun att de tolkar säkerhetsrutinerna på olika sätt. Personalen är engagerad i barnens aktiviteter och försöker vara observanta på om något barn behöver en vuxen att tala med eller behöver få lite extra uppmärksamhet. Barnen säger att det alltid finns en vuxen att vända sig till om något händer och att de bryr sig och tar tag i saker för att det ska bli bättre. Däremot framkommer i intervjuerna med barnen att det förekommer lekar som barnen upplever som obehagliga och hotfulla. Skolinspektionen uppfattade barnens berättelser som att dessa lekar företrädesvis förekommer på rasterna under skoltid och inte under eftermiddagen i fritidshemmet. Föräldrarepresentanterna uppger att de känner sig trygga för barnen när det vistas i fritidshemmet men uttrycker ett missnöje när det gäller tryggheten på rasterna, rastvaktssystem och säkerhetsrutiner under skoltid. Skolinspektionen informerade rektorn om de framkomna uppgifterna som omgående ska åtgärda problemen. Morgonomsorgen upplevs som väl fungerande. Vid frukosten och på morgonen är det lugnt och det finns rutiner för övergången mellan fritidshem och skola. Mellanmålet äts i matsalen och barnen äter i omgångar utifrån barnens ålder.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Skolinspektionen bedömer att tillsynen av och säkerheten för barnen är god vid Odenslundsskolans fritidshem. Det är en lugn miljö vid måltider och det finns inga tecken på stress. Personalen finns i närheten av barnen både inom och utomhus och stödjer barnen i deras lek på ett aktivt sätt. De finns tillgängliga för alla barn och det råder ett gott kamratskap mellan barnen. Däremot behöver personalen enas om gemensamma säkerhetsrutiner i fritidshemmet och rektorn behöver utveckla värdegrundsarbetet så att det omfattar alla som arbetar i Odenslundsskolan, oavsett det är i fritidshemmet eller i skolan.

Smedstorps skolas fritidshem

Smedstorps skola med Hjärtats fritids finns i Smedstorps tätort i Tomelilla kommun. Många av barnen åker skolskjuts till skolan. Skolan tar emot elever från förskoleklass till årskurs 6. På fritidshemmet arbetar 1,75 årsarbetare fördelat på fem personer som arbetar i varierande tjänstgöringsgrad. Av dessa är två högskoleutbildade fritidspedagoger, en lärare och två resursassistenter. Under större delen av verksamheten är det två personer som tjänstgör. Det finns 33 barn inskrivna på en avdelning. Fritidshemmet har egna lokaler i en suturängvåning på baksidan av skolbyggnaden. Utomhusmiljön är skolgården som är omväxlande med stor plan med asfalt, stor gräsmatta med lekredskap och sandlåda. I omgivningarna finns det lilla samhället och omgivande åkrar. Personalen ansvarar själva för frukost och mellanmål när det gäller planering, inköp, tillredning, genomförande och efterarbete.

Erbjuds barnen en meningsfull fritid?

Vad har Skolinspektionen sett?

Hjärtats fritids på Smedstorpsskola har ett fast veckoschema med skapande/pyssel, fria aktiviteter, gymnastik, utomhusdag, bakning eller gemensamma lekar som fasta aktiviteter. Det finns en stor variation av material för fria aktiviteter som spel, musikanläggning, dator och material för skapande. Det finns också tillgång till målarrum, kök och snickarverkstad som delas med skolan. Verksamheten saknar ett planerat innehåll i dessa aktiviteter, det mesta som sker bestäms i stunden. Detta gör att det

inte finns en demokratisk process där barnen har möjlighet att delta i planering, genomförande och utvärdering av verksamheten. Personalen har en nedskriven ambition kring att göra barnen delaktiga i planering av verksamheten. Vid intervjun med personalen framkommer dock att detta endast handlar om att barnen får vara med och påverka i "minutplanering", det vill säga i de situationer då personalen är utan idéer, i stunden, och inte i en medveten demokratisk process där barnen kan påverka material och innehåll i verksamheten. På Hjärtats fritidshem är det främst barn från förskoleklass, årskurs 1 och 2. Det finns endast ett fåtal barn i fritidshemmet som går i årskurs tre och uppåt. Verksamheten är inte inriktad mot de äldre barnen utan helt anpassad till de yngre barnen. Barnen berättar vid intervjun att de tror att de inte får vara på fritidshemmet efter årskurs 3. Verksamheten under loven är planerad och då finns en planering för innehållet i verksamheten med bland annat utflykter. Hjärtats fritids har också ett samarbete med Smedstorps församling som erbjuder körverksamhet i skolans musikal en gång per vecka.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Hjärtats fritidshem erbjuder en stimulerande miljö när det gäller utbudet av material och lokalernas utformning. Det saknas däremot en tydlig demokratisk process där barn kan vara med och påverka verksamhetens innehåll. Det saknas också ett medvetet förhållningssätt att erbjuda stimulerande verksamhet för de äldre barnen.

Har verksamheten en pedagogisk utgångspunkt?

Vad har skolinspektionen sett?

Rektorn vid Smedstorps skola har i liten grad kännedom om fritidshemmens nationella uppdrag och är ringa förtrogen med den dagliga verksamheten i fritidshemmet, men är medveten om detta och har som ambition att sätta sig in i och utveckla verksamheten. Fritidspedagogerna har en timmes gemensam planeringstid i veckan då rektorn medverkar. Enligt personalen pratar man då huvudsakligen om barnens sociala förhållande och logistik kring verksamheten. En av fritidspedagogerna har ytterligare fyra timmar till förfogande för planering och den tiden fylls av beställning, planering och förberedelse av mellanmål, att skriva av barnens schema och praktiska sysslor. Personalen har en önskan att rektorn är mer synlig och delaktig i den dagliga fritidshemsverksamheten. Fritidshemmet har nedskrivna mål som är relaterade till Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem, ur vilken några mål lyfts fram. Detta gäller exempelvis att alla barn ska bli sedda, det ska vara en fungerande grupp, jämställdhets arbete, daglig möjlighet till utomhusaktivitet/vistelse och ge barnen tillfälle till delaktighet. Fritidshemmets två fritidspedagoger har ett stort ansvar när det gäller att utforma verksamheten. Det är de som har ett medvetet förhållningssätt och skapar mål för verksamheten men enligt fritidspedagogerna saknar de tid och en medveten strategi för utvärdering av och reflektion om den egna verksamheten. De övriga tre som arbetar i verksamheten har inte någon planeringstid för verksamheten i fritidshemmet och är inte heller förtrogna med fritidshemmens nationella uppdrag. Det framkommer vid besöket att det saknas ett medvetet arbete med att motverka traditionella köns-mönster.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

Fritidspedagogerna har kännedom om fritidshemmens nationella uppdrag och kompetens att skapa en verksamhet med en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt. Trots detta saknas detta i verksamheten. Det saknas planeringstid så att personalen har möjlighet att planera verksamheten tillsammans samt möjlighet att förbereda sig mellan arbetsuppgifterna i skolan och i fritidshemmet. Det är också viktigt att alla som arbetar i fritidshemmet, oavsett personalkategori eller utbildning, har kännedom

om fritidshemmens nationella mål och riktlinjer. För att verksamheten ska utvecklas behöver också ledningen ha kännedom om fritidshemmens nationella uppdrag, vara förtrogen med den dagliga verksamheten samt regelbundet följa upp och utvärdera verksamheten i förhållande till de nationella målen. Eftersom det saknas planerade aktiviteter med utgångspunkt i nationella mål och riktlinjer samt utifrån gruppens och enskilda barns erfarenhet, intressen och behov finns en risk att barnens lust att lära, nyfikenhet med mera inte stimuleras till fullo. Vidare behöver arbetet med att motverka traditionella könsmonster utvecklas.

Är omsorgen om barnen god?

Vad har Skolinspektionen sett?

Utemiljön på Hjärtats fritidshem är vidsträckt och det finns möjlighet till ett rikt utbud av fysiska aktiviteter. Barnen kan bland annat cykla, gunga, leka i sandlådan och hoppa hopprep. Det är dock svårt att ha överblick över barnen eftersom utemiljön omfattade hela den stora skolgården som finns på alla fyra sidorna av skolbyggnaden. Barnen som går i årskurs 1 och uppåt får vara ute själva utan att någon i personalen finns med. Föräldrarna uttrycker att de känner sig otrygga när det gäller barnens säkerhet eftersom det ofta är endast två personer som har uppsikt över barnen som leker på hela skolgården. De uppger också att de upplever en svårighet med att hitta personalen och barnen vid hämtning på eftermiddagen. Morgonomsorgen framstår som god. Det är lugnt och stilla vid frukosten och på morgonen finns det rutiner för övergången mellan fritidshem och skola. Det saknas möjlighet för barnen till avkoppling eller koncentrerade aktiviteter. Trots flera rymliga rum finns ingen plats där det är lugnt så att barnen kan läsa en bok eller koppla av. I fritidshemmets lokaler blir ljudnivån väldigt hög. Ledningen förklarar detta med att det finns klinkers på golvet men att de planerar för att införskaffa ljuddämpande matta. Personalen stödjer barnen i deras lek på ett aktivt sätt. I intervjuerna framkommer att det inte pågår ett aktivt förebyggande värdegrundsarbete där personalen arbetar för att konflikter inte ska uppstå. Föräldrarna och barnen berättar att den ordinarie personalen har ett gott bemötande medan det också finns tillfällig personal som brister i sitt bemötande.

Vad har Skolinspektionen kommit fram till?

På Hjärtats fritidshem saknas rutiner för uppsikt över barnen vid utevistelse på skolgården och föräldrarna känner en otrygghet för barnens säkerhet. Barnen ska veta var de kan hitta personalen vid vistelsen utomhus så att det skapas förutsättningar för en trygg miljö. På ett fritidshem där barnen vistas under stor del av dagen behöver det finnas möjlighet för barnen att ägna sig åt lugnare aktiviteter som exempelvis läsa en bok. Ljudnivån behöver också dämpas generellt i lokalerna så att barnens fysiska välbefinnande tillgodoses. Verksamheten behöver säkerställa att det finns ett förebyggande värdegrundsarbete och att all personal är insatt i och känner ansvar för verksamhetens värdegrund.

Skolinspektionens rekommendationer och krav på åtgärder

Fritidshemmens ansvar

Byavångsskolans fritidshem

Byavångsskolans fritidshem erbjuder ett varierat utbud av aktiviteter utifrån barnens behov trots de relativt små lokalerna.

Granskningen har dock uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende att erbjuda barnen en meningsfull verksamhet:

- Barnens möjlighet till delaktighet i beslut behöver förbättras och bli tydliga. Den demokratiska processen, från förslag till beslut, behöver medvetandegöras för samtliga barn.
- Personalen behöver utveckla verksamheten för de äldre barnen i syfte att erbjuda dem en meningsfull verksamhet i fritidshemmet.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt:

- Rektorn behöver säkra möjligheten för personalen att fortsätta det påbörjade arbetet med syfte och mål för den egna verksamheten samt att utvärdera verksamheten i relation till kraven i läroplanen och Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem.
- Rektorn behöver säkerställa att personalen ges tillräckligt med tid för gemensam planering riktad mot verksamheten i fritidshemmet.
- Personalens arbete för att motverka traditionella könsmonster behöver utvecklas och bli mer medvetet och aktivt.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende god omsorg:

- Rektorn behöver säkerställa att säkerhetsrutinerna i fritidshemmet är kända av samtlig personal.
- Rektorn och personalen behöver tillförsäkra barnen en trygg och säker vistelse i simhallen.

Lindesborgsskolans fritidshem

Fritidshemmet vid Lindesborgsskolan erbjuder barnen en trygg och säker miljö på fritidshemmet. Det finns en stor variation av fria aktiviteter.

Granskningen har dock uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende att erbjuda barnen en meningsfull fritid:

- Personalen behöver arbeta med att förbereda barnen så att de på sikt klarar sig själva utanför fritidshemmet.
- Verksamheten behöver utveckla en tydlig demokratisk process med planering, genomförande och utvärdering där barn och föräldrar tillsammans med personalen har möjlighet att påverka verksamhetens utformning och innehåll.

Granskningen har dock uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende genomtänkt pedagogisk utgångspunkt:

- Rektorn behöver förbättra förtroendet med den dagliga verksamheten och ta en mer aktiv roll i utvecklingen av verksamheten.
- Rektorn behöver säkerställa att personalen ges förutsättningar att diskutera och utvärdera den egna verksamheten i relation till de nationella målen.
- Personalen behöver ta reda på vilka erfarenheter, intressen och behov gruppen och enskilda barn har för att omsätta det i verksamheten.

- Personalen behöver i högre grad stimulera barnens nyfikenhet och lust att lära.
- Personalen behöver öka medvetenheten och utveckla arbetet när det gäller att motverka traditionella könsmönster.
- Rektorn behöver säkerställa att personalen ges planeringstid så att de kan arbeta i överensstämmelse med de nationella målen.
- Rektorn behöver tillse att informationen till föräldrarna om verksamheten och dess innehåll förbättras.

Odenslundsskolans fritidshem

Fritidshemmet vid Odenslundsskolan erbjuder barnen ett utbud av fria aktiviteter och barnens egen lek är grunden för verksamheten.

Granskningen har dock uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende att erbjuda barnen en meningsfull verksamhet:

- Verksamheten behöver utvecklas genom att barnen regelbundet erbjuds särskilt förberedda, planerade aktiviteter under personalens ledning.
- Aktiviteter som syftar till att barnen så småningom ska klara sig själv utanför fritidshemmet behöver utvecklas.
- Rektor behöver säkerställa att barnen ges möjlighet till delaktighet och inflytande i beslut rörande verksamhetens utformning. Den demokratisak processen, från förslag till beslut, behöver tydliggöras för barnen.
- Personalen behöver i högre grad erbjuda en verksamhet som är anpassad för de äldre barnen.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt:

- Rektorn behöver förbättra sin förtrogenhet med den dagliga verksamheten i fritidshemmet och ta aktiv del i dess utveckling.
- Rektorn behöver säkerställa att personalen diskuterar och utvärderar den egna verksamheten i relation till de nationella målen i läroplanen och i förhållande till kraven i Skolverkets Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i fritidshem.
- Personalen behöver ta reda på vilka erfarenheter, intressen och behov gruppen och enskilda barn har för att omsätta det i verksamheten.
- Rektor behöver säkerställa att verksamheten har genomtänkta, planerade aktiviteter som stimulerar barnens fantasi och utmanar till nya upptäckter. I aktiviteterna ska ges möjlighet att exempelvis utveckla barnens lust att lära och uppmuntra barnen att prova nya aktiviteter.
- Personalen behöver utveckla arbetet med att motverka traditionella könsmönster.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende en god omsorg:

- Rektorn behöver tillse att aktuella säkerhetsrutiner tillämpas av samtlig personal i fritidshemmet.

- Rektorn behöver säkerställa att det finns ett förebyggande värdegrundsarbete som omfattar all personal på skolan samt att all personal är insatt i och känner ansvar för verksamhetens värdegrund. Barn och föräldrar ska också ha kunskapen om detta arbete och ges möjlighet att vara delaktiga i detta.

Smedstorps skolas fritidshem

Fritidshemmet vid Smedstorps skola erbjuder barnen ett rikt utbud av fria aktiviteter. Fritidspedagogerna har kännedom om fritidshemmets nationella uppdrag.

Granskningen har dock uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende en meningsfull fritid:

- Verksamheten behöver utformas så att den blir meningsfull även för de äldre barnen.
- Det behöver utvecklas en tydlig demokratisk process där barnen deltar i planering, utformning och utvärdering av verksamheten.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende en genomtänkt pedagogisk utgångspunkt:

- Rektorn behöver se till att personalen ges förutsättningar att planera verksamheten i fritidshemmet.
- Rektorn behöver förbättra sin kännedom om fritidshemmets nationella uppdrag, bli förtrogen med den dagliga verksamheten samt aktivt arbeta för att utveckla verksamheten.
- Alla i personalen behöver kännedom om fritidshemmets nationella uppdrag oavsett vilken personalkategori de tillhör eller utbildning de har.
- Personalen behöver ta reda på vilka erfarenheter, intressen och behov gruppen och enskilda barn har för att omsätta det i verksamheten.
- Verksamheten behöver genomtänkta, planerade aktiviteter som stimulerar barnens fantasi och utmanar till nya upptäckter. I aktiviteterna ska ges möjlighet att exempelvis utveckla barnens lust att lära, motverka traditionella könsmönster och uppmuntra barnen att prova nya aktiviteter.

Granskningen har uppmärksammat följande utvecklingsområden avseende en god omsorg:

- Rektorn behöver säkerställa att det finnas rutiner för uppsikten över barnen vid utevistelsen på skolgården och att personalen finns i barnens närhet.
- Barnens fysiska välbefinnande behöver förbättras exempelvis när det gäller ljudnivån i lokalerna och barnens möjligheter till avkoppling samt lugn och ro.
- Verksamheten behöver säkerställa att det finns ett förebyggande värdegrundsarbete och att all personal är insatt i och känner ansvar för verksamhetens värdegrund.

Huvudmannens ansvar

I denna granskning bedöms inte i sig kommunernas styrning och ledning av skolbarnsomsorgen. Inte heller kvalitetsarbetet berörs. Sådana bedömningar har emellertid gjorts i Skolverkets utbildningsinspektion som för Tomelilla kommuns del slutfördes i juni 2004 (se särskild rapport för Tomelilla

kommun dnr 53-2003:2895). Skolinspektionen har dock under denna granskning av fritidshemmen uppmärksammat att de saknar kvalitetsredovisningar i överensstämmelse med förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m. (SFS 1997:702). Under februari 2010 genomför Skolinspektionen en regelbunden tillsyn i kommunen där dessa områden kommer att bedömas. Vid den intervju som i denna granskning genomförts med ordförande i familjeutskottet och skolchefen framgår att de får signaler om fritidshemmens svagheter och problem och är medvetna om dessa men att det inte prioriterats i kommunledningen. Det är skolan som prioriteras i första hand men kommunen har nu tillsatt resurser för att även kunna agera i förhållande till fritidshemmens verksamhet. Granskningen av kvaliteten i fyra fritidshem i Tomelilla kommun visar att det finns stora variationer mellan fritidshemmen. Det gäller samtliga tre frågeställningar som granskningen berör, pedagogisk medvetenhet, i vilken mån barnen erbjuds en meningsfull och utvecklande fritid samt om omsorgen är säker och trygg. Kommunen har som huvudman ansvar för att alla barn i Tomelillas fritidshem, oavsett placering, erbjuds en verksamhet av hög och jämn kvalitet.

Uppföljning

Skolinspektionen begär senast den 20 september 2010 en redovisning från Tomelilla kommun. Av redovisningen ska framgå vilka utvecklingsinsatser som gjorts för att komma till rätta med de kvalitetsbrister som konstaterats. Insatserna ska redovisas per fritidshem och skickas till Skolinspektionen i Lund, Gasverksgatan 1, 222 29 Lund.

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson

Avdelningschef

Elisabeth Porath Sjöö

Utredare

I ärendets slutliga handläggning har också enhetschefen Peter Ekborg och undervisningsråden Ebba Svartz och Helene Roslund deltagit.

Bilaga

Författningsstöd till granskningens frågeområden